

Ş A H S İ Y E T(*)

Beşikdüzü İlköğretmen Okulu
Meslek Dersleri Öğretmeni
Cavit BINBAŞIOĞLU

I. MÂNASI VE MAHIYETİ:

MATERYAL:

1. H. Garret - Fevzi Ertem ve Remzi Öncül: "Psikolojiye Giriş", 1954, Ankara. (Öğretmen okulları ders kitabı).

2. Ziya Dalat: Çocuk ve Genç Ruh. 1955, Ankara.

3. Mithat Enç: Ruh Sağlığı, 1955, Ankara. (Öğretmen Meslek Kitapları Serisi).

4. Komisyon: Pedagoji Sözlüğü, Bir Yayınevi, 1953, İstanbul.

5. Halil Fikret Kanad: Pedagoji: I ve II, 1951, Ankara.

6. Vedide Baha Pars, Hüsnü Cıvırlı, Mithat Enç, Turhan Oğuzkan: Eğitim Psikolojisi, 1953, İstanbul.

7. Sadrettin Celâd: Pedagoji, 1936, İstanbul.

8. Vedide Baha Pars: Orta Dereceli Okullarda Genel Öğretim Metodu, (Shorlig'ten çevirme), (Öğretmen Meslek Kitapları Serisi), 1953, İstanbul.

9. Halil Fikret Kanad: Ailede Çocuk Terbiyesi, 1946, Ankara.

10. İbrahim Alâeddin Gövsa: Çocuk Ruh, 1952, İstanbul.

11. Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayını, İkinci Baskı, 1955, Ankara.

12. Ali Haydar Taner: Ruhbilim,

13. Hayri Çakaloz: Ruhbilim, 1943, İzmir.

14. Eğitim Psikolojisi veya Eğitim ve Psikoloji (Meslekî Dergi), Sayı: 9, Ankara.

II. GAYE:

1. Günlük hayatta ve psikolojide kullanılan "şahsiyet" yahut "kişilik" kavramının mânasını öğrenciye kavratmak.

2. Öğrencinin iyi şahsiyet özelliklerini tanımasına ve "karakter", "mizaç" gibi benzer kavramlar arasındaki farkı bulmasına yardım etmek, iyi ve kötü şahsiyet özellikleri hakkında öğrencide bir şuur meydana getirmek.

HEDEFLER:

1. "Şahsiyet" ile "karakter" arasındaki farkı belirtmek.

2. Şahsiyetleri tanımının faydalarının neler olabileceğini öğrenciye kavratmak.

3. Öğrencinin bir şahsiyet tasviri yapması kabiliyetini geliştirmek.

4. Şahsiyet özelliklerinin başlıcalarını öğrenciye tanıtmak.

5. Belirgin bazı şahsiyet özellikleri karşısında bir öğretmen olarak nasıl hareket edeceğimiz hakkında öğrenciye fikir vermek.

III. ÇALIŞMA KONULARI:

A — Kendi tecrübelerinize göre:

1. Bugüne kadar "falan kimse şahsiyet sahibidir" yahut "falan kimsede karaktersizdir." gibi bir söz işittiniz mi? İşittinizse bu hangi olayla ilgili idi? Bu olay veya olaylara göre "Şahsiyet" ve "karakter" kelimelerinin mânası nedir?

2. "Toplantıda yüksek şahsiyetler vardı." sözü size neyi anlatır?

3. "Köyün şahsiyet-i mâneviyesi vardır." sözünden ne anlıyorsunuz? Bu kelimeyi hiç dudunuz mu?

4. "Herkesin kendine göre bir şahsiyeti vardır." sözü yukardaki "şahsiyet" mânalarına geliyor mu? Arkadaşlarınızla tartışarak "şahsiyet" kelimesinin çeşitli hal ve durumlar karşısında nasıl başka başka mânalarda kullanıldığına dikkat edin.

B — Okuduklarınıza göre:

1. "Türkçe Sözlük"te "kişilik" kelimesinin türlü anlamlarına bakınız. Burada birinci anlam olarak gösterilen "Bir kimsenin kendine göre bir ayrılığı olması hali" sözü yukardaki anlamlardan hangisine daha çok yakındır?

2. Materyal: 1 (sayfa: 224 - 225 te) J. White adlı bir öğrenci için öğretmenin tuttuğu notu okuyunuz. Bu, bir şahsiyet tasviridir. Burada öğretmen, bir öğrencinin şahsiyetini tanıtırken önce onun hangi, sonra hangi vasıflarına dikkati çekmiştir? En fazla hangi tarafları hakkında bilgi veriyor? Sonunda ne gibi bir hükme varıyor? Bu, iyi bir şahsiyet tasviri olduğuna göre siz de böyle bir şahsiyet tasviri yapın. Daha sonra şahsiyet'in tarifini yapmaya çalışın.

3. Yukarıda "kendi tecrübelerinizle dayanan" şahsiyet ile kavramı ma-

teryallerden faydalanarak bulduğunuz şahsiyet kavramı arasında fark var mı? Bunlardan hangisi ilmi tarife daha uygundur? Niçin? Tartışınız.

4. "Şahsiyet" ile "karakter" arasında ne gibi fark vardır? Ayrı ayrı not ederek farkı belirtiniz. (Bak: Materyal: 1, sayfa: 225 - 226).

5. "Karakter", bir kimsenin belirli özelliklerinin sabit ve kararlı bir halde bulunmasıdır." sözünden ne anlıyorsunuz? Bu, eğer karakterin tarifi ise şahsiyet özellikleri arasında karakter özellikleri bulunabilir mi? Tartışınız ve sonucu yazınız.

6. "Beden Yapısı ve Karakter" adlı kitabında Kretschmer, insanların beden yapısına göre, ruh yapısına sahip olduklarını iddia eder. Bunun için akıl hastalıklarına tutulan hastaların beden yapıları ile tutuldukları hastalıklar arasında bir ilişki aramıştır. İncelemesinin sonunda:

a) Şişkoların (tıknaz, sindirim organları gelişmiş, tüsüz) heyecan bakımından değişik, kararsız;

b) Zayıfların (ince uzun bir deri bir kemik) mahcup ve içe dönük;

c) Normal (mütenasip bedenlilerin) kararlı ve muvazeneli bir ruh yapısına sahip olduklarını görmüştür.

Bu iddia sonradan tenkide uğramıştır. Acaba niçin? Siz hiç, çocukluğunda zayıf, gençliğinde normal, ihtiyarlığında şişko olan bir kimse işittiniz mi, böyle bir şey olur mu? (Bak: 1, sayfa: 241 ve 6, sayfa: 253 - 54).

6. Eski Yunan hekimlerinden Hipokrat, insanları:

a) Canlı kanlılar (demevi);

b) Ağır ve durgunlar (lenfavi);

c) Tez canlılar (safravi),

d) Karasevdalılar, endişeliler (melânkolik, malihülya) diye ayırmıştı. Bu ayırış insan bedeninde sıra ile kan, lenf, safra ve sinir kısımlarından birinin hâkim oluşuna göre yapılmıştı. Kretschmer'in

(*) (1955 - 1956 ders yılı Beşikdüzü İlköğretmen Okulu IV. sınıfında "Aktif Öğretim"e Göre Uygulanan "Psikolojiye Giriş" dersine ait ders ve çalışma plânıdır.)

şahsiyet anlayışı ile bu anlayış arasında bir benzerlik görüyor musunuz? (Bak: 6, sayfa: 254 - 255).

7. Karakter ile şahsiyet'in bazı kitaplarda aynı, bazı kitaplarda da ayrı mânaya geldiğine dikkat ettiniz mi? Hangi kitaplarda şahsiyet, karakter mânasını kullanılmıştır? (Bak: 7, sayfa: 297 - 311).

8. Şahsiyet, insanların ferdiyet ve davranış bakımından bütün bedenî ve ruhî özelliklerinin bir âhenk teşkil edecek şekilde bir bütünü olarak kabul edildiğini kitabınızın (1. kaynak) 224 - 225 inci sayfasında, Prof. Black'ın bir öğrencisi hakkındaki kanaat yazısına bakarak anlamaya çalışınız. Bu yazıda çucunun beden, zekâ, heyecan ve mizaç bakımından gözlem ve incelemeye dayanan özelliklerini göreceksiniz. Siz de eski bir öğretmeninizin veya bir arkadaşınızın şahsiyetini, oradaki şekilde, tesbit etmeye çalışın ve sonra üzerinde düşünün.

9. İyi şahsiyet özellikleriyle kötü şahsiyet özelliklerinin neler olabileceğini düşününüz. Bu, acaba çevreden çevreye değişebilir mi, niçin? Şahsiyet özellikleri hakkında kitabınızın (kaynak: 1) 227 - ve kaynak: 2, sayfa: 390 a bakınız). İyi şahsiyet özelliklerinden sizde bulunanlarla bulunmayanları tesbit ederek ayrı bir yere yazınız. İyi şahsiyet özelliklerinden sizde bulunmayanları nasıl giderebilirsiniz? Düşününüz ve öğretmeninizin düşüncelerini de alınız. Aynı şekilde kötü şahsiyet özelliklerinden nasıl kurtulacağınızı da düşününüz İyi şahsiyet özelliklerinden çoğuna sahip olan bir kimse tanıyor musunuz? Bunu hangi olaylarda tanıdınız? Olaylar karşısında ne şekilde hareket etti? Bunları tesbit ederek sebeplerini bulmaya çalışınız. Bunda acaba irsiyet ve çevrenin ne derece bir etkisi olabilir? Düşüncünüz ("Grup Çalışması" zamanında da arkadaşlarınızla tartışınız.)

10. İrsiyet veya çevre gibi çeşitli etmenlerin etkisiyle sert, duygusuz, huysuz veya vurdumduymaz, ihmalcî bir öğrenci şahsiyeti karşısında bir öğretmen olarak ne gibi iyileştirici tedbirler alabilirsiniz? Yine bunun gibi, insana sokulmaz, ihtiyatlı, kapalı kutu denen kimseleri beraber çalışır, kendine gaile icat etmez, iyi kalbli bir insan haline nasıl getire-

biliriz? (Bak: 1, sayfa: 246 - 250). Bir öğretmen bu gibi çocukları nasıl tanıyabilir ve rehberlik edebilir? (Bak: 8, sayfa: 50).

IV. AÇIKLAMALAR:

Şahsiyet yahut kişilik türlü anlamlarda kullanılır. Halk arasında ve bazı kitaplarda "karakter" anlamı yerine kullananlar vardır. Bazıları da "şahsiyet"e ahlâkî karakter yani karakterin yüksek şekli olarak kullanır. "Falan kimse şahsiyet sahibidir." derken kullanılan anlam budur. Hukukta da "şahsiyetten" bahsedilir: Gerçeklik şahsiyeti, şahsiyet-i mâneviye yahut tüzel kişilik gibi. Gerçeklik şahsiyeti, şahsı belli olanlardır. Şahsiyet-i mâneviye ise gerçek şahsı belli olmuyan, fakat hukuk bakımından bir şahıs gibi birtakım haklara sahip olandır. "Köyün şahsiyet-i mâneviyesi vardır." dediğimiz zaman köyün hukuk bakımından âdetâ bir şahıs gibi birtakım alacakları, borçları, malları olabilir ve bütün köyü bir kimse temsil edebilir, demektir.

Psikolojide kullanılan şahsiyet, ferdin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı bütün özelliklerinin bir âhenk, bir bütün teşkil edecek şekilde bir araya gelmesidir. Bu itibarla şahsiyetimizin teşkilinde irsiyetimizin olduğu kadar, bulunduğumuz çevre ve eğitim şeklimizin de etkisi vardır. Herkesin irsiyeti ve yetiştiriliş şekli ayrı olduğuna göre herkesin kendine göre, başkalarından farklı birçok özellikleri yani şahsiyeti var, demektir.

Kretschmer ve Hipokrat'ın şahsiyet anlayışları insanın bedeni ile yani irsiyeti ile ilgilidir. Bunlarda bir gerçeklik payı bulunmakla beraber, meselenin hepsi değildir. Meselâ "adrenalin" denilen böbrek üstü bezi fazla çalıştığı zaman insan canlı, kanlı, enerjik oluyor; az çalıştığı zaman da devamlı takatsızlık ve sinirlilik gibi haller görülüyor. Beden özelliklerimiz ister istemez şahsiyetimiz üzerinde etkisini gösteriyor. Bütün bunlara bakarak her ferdin ayrı bir şahsiyete sahip olduğunu söyleyebiliriz. Karakter, şahsiyetin belirli bir tarafıdır. Şahsiyet özelliklerimizin belirli ve devamlı olan halidir. Bir kimse, bir durum karşısında, ilkin ne şekilde hareket etmiş yani davranış göstermişse,

sonra da aynı durumlar karşısında aynı davranışı gösterirse bu onun karakteridir. Kısaca karakter, şahsiyetin olaylara tatbik edilip ve şeklini azçok muhafaza eden özellikleridir. Bir kimse hoş olmıyan bir hareket karşısında soğukkanlılığını bozmadan hareket ederek o işi bir defa selâmete erdirmiş ve ondan sonraları da aynı şekildeki olaylar karşısında aşağı yukarı aynı şekilde hareket etmişse, bu, onun karakteridir. Bu, böyle olaylar karşısında hep böyle hareket edecektir.

Bu açıklamalara göre karakterle şahsiyet aynı mânaya gelmediği gibi, "falan kimse karakterli, falan kimse de karakteriz" demek doğru değildir. Herkesin kendine göre bir karakteri vardır.

Psikoloğların yaptığı incelemelere göre İngilizcede insan şahsiyetinin özelliklerini anlatan 18 000 kelime bulunmuştur. Bütün bu özelliklerin bir âhenk teşkil edecek şekilde bir bütün teşkil etmesi bizim şahsiyetimizi meydana getirir. Şahsiyet özelliklerini psikoloğlar iki grup altında toplarlar: İyi şahsiyet özellikleri, kötü şahsiyet özellikleri. Bunlar şunlardır:

İYİ ŞAHSIYET ÖZELLİKLERİ

1. Yumuşak huylu, güler yüzlü, sevimli.
2. Zeki, kendi başına düşünerek hareket eder. Kendisine güvenilebilir.
3. Duyguları kararlı, gerçeği görür, metin.
4. Hür tabiatlı, kendini gösterir, hareket ve sözlerinde samimî.
5. Neşeli, sokulgan, konuşkan.
6. Hisli, şefkatli, sempatik.
7. Düşünceli, kültürlü, yüksek zevkli.
8. Vicdanlı, mesuliyet duygulu, dikkatli.
9. Beraber çalışır, kendine gaile icat etmez, iyi kalbli.
10. Gayretli, sabırlı, azimli.
11. Yüksek hisli, kolay heyecanlanır, gecikmez.

(1) Bu kısım, öğrencinin konusunu "çalışma planı"na göre kendi kendine öğrenirken karşılaşılabilecek güçlükleri çözmesine yarınacak birtakım ipuçları vermektedir. Bunu ve bunun gibi bazı hususları öğretmen, öğrencilerine onların "ferdi" ve "grup" çalışması sırasında açıklayabilir.

12. Dost canlı, inanmıya lâıık, bir Őeye heves duyabilir.

KÖTÜ ŞAHSİYET ÖZELLİKLERİ

1 — Sert, asrık suratlı, sevimsiz.

2 — Aptal, düşüncesiz, hercai.

3 — Duyguları kararsız, gerçeği görmez, telâşeye düşer.

Başkasına uyar, çekingen, sözü başka, içi başka.

Bedbaht görünüşlü, meyus, insandan kaçır.

Sert, duygusuz, huysuz.

4 — Başkasına uyar, çekingen, sözü başka, içi başka.

5 — Bedbaht görünüşlü, meyus, insandan kaçır.

6 — Sert, duygusuz, huysuz.

7 — Düşüncesiz, cahil, bayağı.

8 — Vicdansız, mesuliyet duygusuz, hoyrat.

9 — İnsana sokulmaz, ihtiyatlı, kapalı kutu.

10 — Gevşek, uyuşuk, miskin.

11 — Vurdumduymaz, ihmalci, yavaş huylu.

12 — Vesveseli, düşman tabiatlı, hayal kırıklığına uğramış.

V. — SONUÇ:

Bu Şahsiyet özellikleri herkeste çeşitli derecelerde vardır. Tamamiyle iyi Şahsiyet özelliklerine sahip kişileri bulmak pek enderdir. Ancak peygamberlik derecesine yükselenlerde bunlar en olgun Şekli ile mevcuttur. Birer kişi olarak kendimizi tanımamız ve çeşitli etkiler altında gelişmiş olan Şahsiyetimizi iyi vasıflarla bezememiz gerekir. Hayatta başarı gösterip mesleğinde yükselenlerin, yukarıdaki iyi Şahsiyet özelliklerini kendine mal edebilen kimselerdir.